EUROPEJSKIE DZIEDZICTWO TECHNICZNE

redo

Otwarty dostęp do publikacji i badań naukowych

prezentacja dla doktorantów PK i pracowników Biblioteki PK

oprac. Marta Stąporek i Joanna Radzicka
Oddział Informacji Naukowej Biblioteki PK
tel. 12 628 29 67

Fundusze Europejskie Polska Cyfrowa

BPK

PK

AGH

Unia Europejska Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

EUROPEJSKIE DZIEDZICTWO TECHNICZNE

redo

uwolnij naukę

Tydzień Otwartej Nauki w 2018!

by BOZENA BEDNAREK MICHALSKA *on* Cze 6, 2018 • 10:03

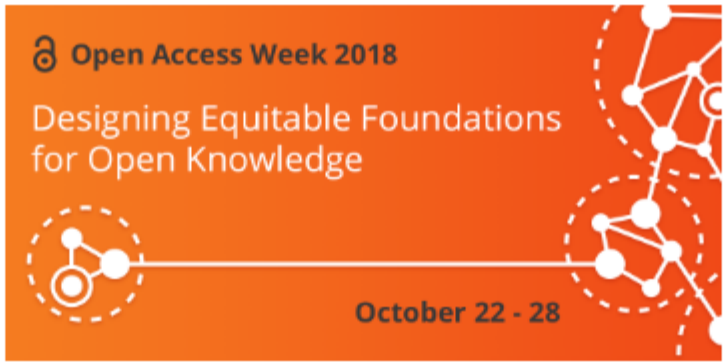

Międzynarodowy Tydzień Otwartej Nauki w tym roku odbywa od 22 do 28.10. Tematem tygodnia jest: **designing equitable foundations for open knowledge** co można przetłumaczyć swobodnie jako: budowanie zbalansowanych fundamentów dla otwartej nauki lub budowanie rzetelnych podstaw otwartej nauki. Temat odzwierciedla system naukowy w okresie przejściowym. „Działania na rzecz rozwoju i przyjmowania otwartych polityk i praktyk przez rządy, uniwersytety fundatorów, wydawców i uczonych – są prowadzone. Pozostają jednak pytania, w jaki sposób stosować te zasady i praktyki oraz jak zapewnić, że nowe otwarte systemy, które są obecnie opracowywane, będą obejmowały globalną i zróżnicowaną społeczność świata.

EUROPEJSKIE DZIEDZICTWO TECHNICZNE

redo

Naukowcy i instytucje naukowo-badawcze otwierają dostęp do…?

- publikacji i materiałów naukowych;
- danych badawczych;
- zasobów edukacyjnych;
- baz danych;
- oprogramowania.

Naukowcy i instytucje naukowo-badawcze otwierają dostęp, bo…?

Dostęp do aktualnego stanu nauki stanowi jeden z filarów funkcjonowania i rozwoju demokratycznego społeczeństwa.

Instytucje finansujące badania naukowe
(National Institutes of Health, Wellcome Trust, Research Councils UK, European Research Council)

oraz instytucje akademickie
(np. Harvard University, Massachusetts Institute of Technology, Princeton University, Eidgenössische Technische Hochschule Zürich, Magyar Tudományos Akadémia)

przyjęły tzw. **otwarte mandaty**, czyli regulacje zobowiązujące pracowników naukowych lub beneficjentów grantów do otwartego udostępniania recenzowanych artykułów naukowych, prac dyplomowych i danych badawczych.

EUROPEJSKIE DZIEDZICTWO TECHNICZNE

redo

Publikowanie OA – na przestrzeni lat z punktu widzenia naukowców i wydawców

- początek lat 90.: naukowcy upowszechniają w repozytoriach i czasopismach naukowych wyniki badań naukowych w modelu OA;
- wydawcy: przekonani, że zostaną wyeliminowani z rynku publikacji naukowych, protestują przywołując argument, że tylko oni są w stanie ze swoim aparatem wydawniczym wypuszczać dobrej jakości prace naukowe;
- liczne debaty naukowców i wydawców nt. OA; efektem tych dyskusji są różne rozwiązania w sferze publicznej i komercyjnej;
- zapadły poważne rządowe decyzje w USA, Wielkiej Brytanii oraz krajach Unii Europejskiej dotyczące wprowadzania modeli OA, przede wszystkim wszędzie tam, gdzie zainwestowano publiczne finanse w badania;
- znane wydawnictwa naukowe (Elsevier, Emerald, Ebsco, Wiley), zdecydowały się na publikowanie w modelu OA i sprawdzenie, czy przynosi on zyski;
- wydawcy stosują model opłat od autorów;
- 2007 r. powstała międzynarodowa organizacja wydawców otwartych The Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA); grupuje wydawców komercyjnych i uczelnianych; jej celem jest opracowanie odpowiednich modeli biznesowych, narzędzi i standardów wspierających nowoczesną komunikację naukową;
- 2012 r. Tim Gowers, matematyk z Cambridge, ogłosił na swoim blogu bojkot wydawnictwa Elsevier, powstała inicjatywa The Cost of Knowledge; Gowers analizował sekrety umów zawieranych między brytyjskimi uczelniami, a monopolistą na rynku wydawców czasopism naukowych;
- 2012 r. akademicka wiosna – ruch na rzecz powszechnego i bezpłatnego dostępu do wiedzy naukowej; tezy: restrykjcyjne prawo autorskie tłamsi innowacyjność i gospodarkę, "ubiznesowienie" badań naukowych i licencjonowanie coraz to nowych obszarów wypacza pierwotne idee nauki i istotę uniwersytetów, interes prywatny stoi w konflikcie z długotrwałym interesem społecznym.

EUROPEJSKIE DZIEDZICTWO TECHNICZNE

redo

Open Access w polityce naukowej UE

- 2004 r. Polska podpisała *Declatarion on Access to Research Data from Public Funding* wydaną przez Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD); 34 państwa, w tym Polska, ogłosiły deklarację dotyczącą bezpłatnego dostępu do danych uzyskiwanych dzięki środkom publicznym. Deklaracja ta wylicza korzyści, jakie społeczeństwom daje swobodny i darmowy dostęp do wiedzy oraz nakreśla podstawowe zasady, jakimi będzie się kierować, przy tworzeniu systemu przepływu informacji naukowej.

- 2008 r. członkowie European University Association (w tym Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich – KRASP) wydały zalecenia tworzenia otwartych repozytoriów współpracujących ze sobą w Europie.

- 2012 r. Komisja Europejska opublikowała:
  - komunikat dot. lepszego dostępu do informacji naukowej; określono cele polityki otwartego dostępu (*open access*) oraz jej znacznie dla programu *Horizon 2020*,
  - rekomendacje dla członków UE w zakresie dostępu i ochrony informacji naukowej; zalecono tworzenie polityk otwartości, czyli polityk krajowych w zakresie otwierania zasobów nauki.

EUROPEJSKIE DZIEDZICTWO TECHNICZNE

redo

Open Access w polityce naukowej MNiSW

- 2013 r. *Stanowisko Prezydium KRASP i Prezydium PAN z dnia 5 lipca 2013 r. w sprawie zasad otwartego dostępu do treści publikacji naukowych i edukacyjnych*.

- sierpień 2014 r. MNiSW rozpoczęło działania w kierunku wypracowania polityki otwartości w nauce dla Polski, zorganizowało konsultacje z ekspertami oraz debaty społeczne.

- październik 2015 r. – MNiSW opublikowało zalecenia pt. *Kierunki rozwoju otwartego dostępu do treści naukowych w Polsce*.

- 2018 r. *Uchwała prezydium KRASP z dnia 7 czerwca 2018 r. w sprawie wdrożenia modelu Otwartej Nauki*.

MNiSW zalecenia dla uczelni i jednostek naukowych:

- tworzenie własnych polityk instytucjonalnych otwartego dostępu (OD),
- wyznaczenie pełnomocnika ds. OD,
- wprowadzanie zapisów o OD do regulaminów własności intelektualnej,
- zapewnianie OD do recenzowanych publikacji powstających dzięki finansowaniu lub współfinansowaniu ze środków publicznych,
- otwieranie danych badawczych,
- publikowanie doktoratów w otwartym repozytorium,
- tworzenie repozytoriów (np. Repozytorium Politechniki Krakowskiej),
- transformowanie czasopism do postaci otwartej,
- monitorowanie liczby otwartych publikacji w danej instytucji.

5 zasad otwartego dostępu w polityce narodowej MNiSW

• **zasada otwartości**: publikacje naukowe, które powstają w wyniku badań finansowanych ze środków publicznych, powinny być publicznie dostępne;

• **zasada równoległych dróg**: dostęp może być zapewniony zarówno poprzez publikację w recenzowanych otwartych czasopismach i książkach naukowych (droga złota), jak i deponowanie publikacji w repozytoriach (droga zielona);

• **zasada szybkiego dostępu**: publikacje powinny zostać udostępnione po upływie jak najkrótszego czasu od daty ich publikacji, najlepiej natychmiastowo;

• **zasada maksymalizacji jakości treści**: udostępniane publikacje powinny być jak najbliższe wersji opublikowanej; najlepiej, aby udostępniana była tzw. ostateczna wersja wydawcy, czyli ta wersja artykułu naukowego, która ukazała się w czasopiśmie naukowym, lub ta wersja książki, która została opracowana przez wydawcę;

• **zasada maksymalizacji korzyści**: publikacje powinny być udostępniane w modelu otwartego dostępu *libre*, najlepiej z wykorzystaniem światowych standardów prawnych licencji Creative Commons Uznanie autorstwa (CC-BY) lub licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach (CC-BY-SA).

EUROPEJSKIE DZIEDZICTWO TECHNICZNE

redo

Open Access w polityce naukowej UE

Darmowy dostęp do rezultatów publicznie finansowanych badań to jeden z kluczowych celów Komisji Europejskiej.

W programie Horyzont 2020 sformułowano ogólną zasadę o otwartym dostępie do publikacji naukowych (*Open Access*) oraz pilotażu w zakresie danych badawczych (*Research Data Pilot*).

Dostęp do wyników badań oraz publikacji przyczynia się do ogólnej poprawy jakości badań i innowacji w sektorze publicznym i prywatnym. Działania tego typu mają wspierać powstawanie Europejskiej Przestrzeni Badawczej oraz Unii Innowacji – flagowych inicjatyw Komisji Europejskiej w zakresie badań i rozwoju.

Działania Biblioteki PK na rzecz Open Access

- 2009-2012 projekt SUW Zintegrowany System Wymiany Wiedzy i Udostępniania Akademickich Publikacji z Zakresu Nauk Technicznych ; utworzenie instytucjonalnego repozytorium – Repozytorium PK (RPK), umożliwiającego samodzielne deponowanie publikacji i materiałów pełnotekstowych na licencjach CC i licencji niewyłącznej PK; Bibliografia Publikacji Pracowników PK – informacja o OA i rodzaju licencji dołączana do opisów bibliograficznych wraz z linkiem do pełnego tekstu;
- 2016-2019 projekt Europejskie Dziedzictwo Techniczne – upowszechnianie historycznych i współczesnych publikacji z zakresu nauk technicznych w innowacyjnym środowisku informatycznym, realizowany przez Politechnikę Krakowską (Beneficjent projektu) i Akademię Górniczo-Hutniczą im. Stanisława Staszica w Krakowie (Partner) w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa;
- koordynacja i współtworzenie bazy BazTech – baza danych bibliograficzno-abstraktowa o zawartości polskich czasopism technicznych; od 1998 r. rejestruje artykuły z 688 polskich czasopism z zakresu nauk technicznych, ścisłych i ochrony środowiska; rozwija się w kierunku pełnotekstowej bazy cytowań; do opisów artykułów dodawane są bibliografie załącznikowe (od 2005 r.), a na podstawie odrębnych umów z wydawcami rekordy uzupełniane są o pełne teksty artykułów;
- informacje o OA w internetowym serwisie Biblioteki PK – sekcja NAUKA: Otwarty dostęp (Open Access);
- kurs online poświęcony OA na e-learningowej platformie PK;
- organizacja akcji informacyjno-promocyjnych w ramach Open Access Week i Tygodnia Biblioteki PK;
- organizacja szkoleń z zakresu OA na wydziałach i w Bibliotece PK;
- udostępnianie baz danych, umożliwiających wyszukiwanie i dotarcie do publikacji OA – Biblioteka PK zapewnia kompleksową informację nt. baz, realizację kwerend i zestawień zgodnych z potrzebami i oczekiwaniami naukowców, szkolenia (wykaz baz danych w ofercie Biblioteki PK).

EUROPEJSKIE DZIEDZICTWO TECHNICZNE

redo

Doktoraty w Repozytorium PK - zarządzenie obecne a doktoraty w Ustawie 2.0

Doktoraty w RPK gromadzone są na podstawie **Zarządzenia nr 18 Rektora PK** w sprawie zasad gromadzenia, opracowania i udostępniania rozpraw doktorskich bronionych na Politechnice Krakowskiej.

Tryb postępowania:

- **Autor przed obroną ma obowiązek dostarczyć do Biblioteki PK rozprawę doktorską w wersji drukowanej i elektronicznej**;
- Dostarczając rozprawę doktorską autor **udziela Politechnice Krakowskiej w formie pisemnej, nieodpłatnej licencji niewyłącznej na umieszczenie rozprawy doktorskiej w wersji elektronicznej w Repozytorium PK** oraz na jej zwielokrotnianie i udostępnianie w formie elektronicznej w zakresie koniecznym do zapewnienia ochrony praw do autorstwa.

Ustawa 2.0

W przypadku przewodów doktorskich wszczętych do 30 kwietnia 2019 r. obowiązują obecne rozporządzenia.

EUROPEJSKIE DZIEDZICTWO TECHNICZNE

redo

SUW

Jedna platforma - kilka baz danych

suw.biblos.pk.edu.pl

- **Repozytorium PK**
  instytucjonalne cyfrowe archiwum zasobów naukowych, dydaktycznych oraz innych związanych z działalnością PK;

- **Bibliografia Publikacji Pracowników**
  opisy bibliograficzne materiałów opublikowanych przez pracowników PK w źródłach naukowych, popularno-naukowych i innych;

- **Bazy Bibliograficzne** bazy dziedzinowe, zawierają dane bibliograficzno-abstraktowe:
  - *Konferencje Krynickie - Referaty,*
  - *Architektura i Sztuka Krakowa;*

- **Baza Przedmiotów**
  wykazy lektur obowiązkowych i zalecanych na poszczególnych przedmiotach w toku studiów na PK; do opisu przedmiotu wykładowcy mogą samodzielnie dodawać wykazy lektur i materiałów do zajęć; opisy lektur zawierają dane bibliograficzne oraz informacje o ich dostępności w Repozytorium lub Bibliotece PK.

Repozytorium PK

otwarty dostęp do prac pracowników, doktorantów
i studentów PK oraz cyfrowe wersje zbiorów Biblioteki PK;
lepsza widoczność publikacji i materiałów w internecie;
stabilność, bezpieczeństwo i długotrawała archiwizacja;
autor zalogowany – samodzielnie deponuje materiały i publikacje na wybranej przez siebie licencji;
autor: możliwość śledzenia ilości pobrań;

czasopisma **Open Access** w RPK:

Technical Transactions (lista B 2013-2014: 6 pkt.;
2015-2016: **13** pkt.)
Środowisko Mieszkaniowe (lista B 2013-2014: 2 pkt.;
2015-2016: **8** pkt.),
Wiadomości Konserwatorskie (lista B 2013-2014: 5 pkt.;
2015-2016: **13** pkt.);
Przestrzeń – Urbanistyka – Architektura;
Pretekst.

rozprawy doktorskie w RPK na mocy zarządzenia Rektora PK nr 18 z dnia 23 maja 2012 r.:

Wersja elektroniczna rozprawy doktorskiej jest publicznie dostępna w Repozytorium Politechniki Krakowskiej (RPK).

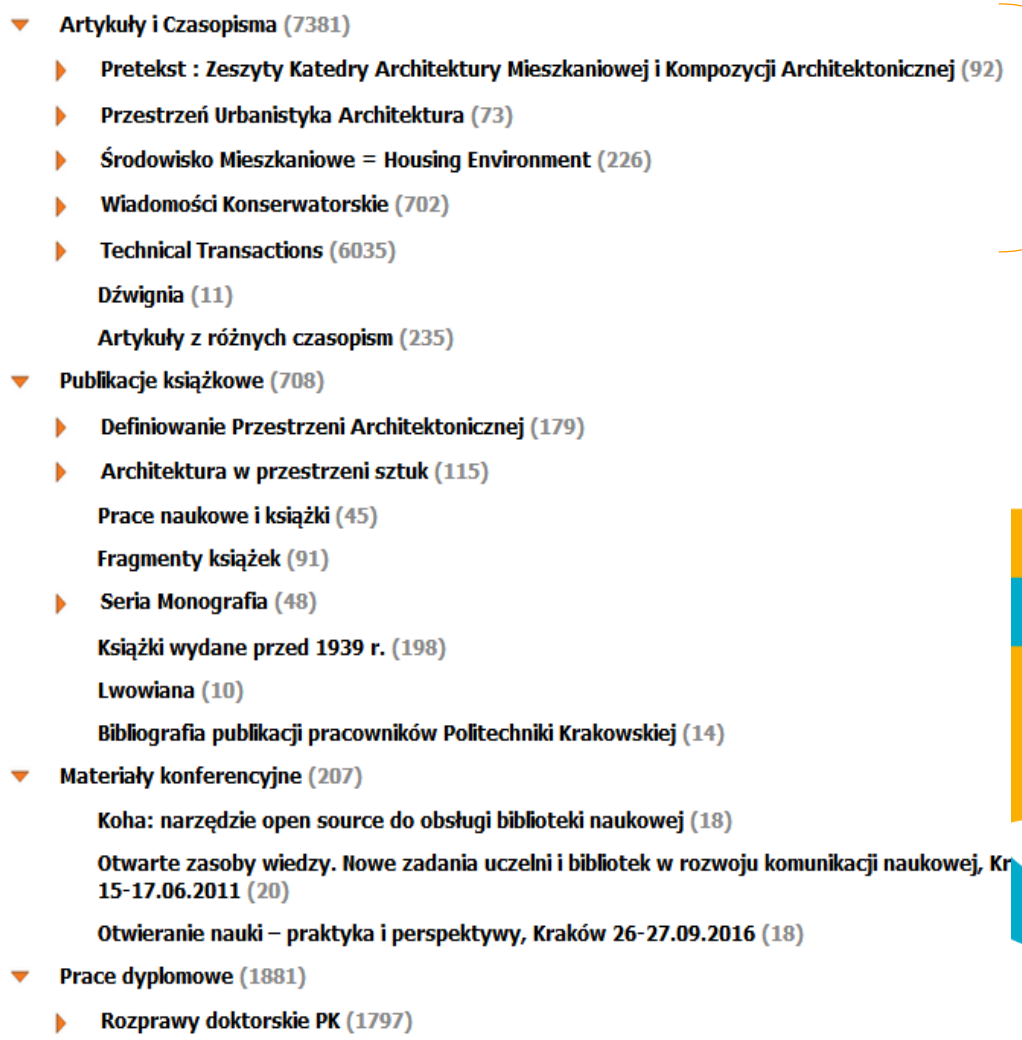

EUROPEJSKIE DZIEDZICTWO TECHNICZNE

redo

Fundusze Europejskie Polska Cyfrowa

Unia Europejska Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

EUROPEJSKIE DZIEDZICTWO TECHNICZNE

Projekt Europejskie Dziedzictwo Techniczne - upowszechnianie historycznych i współczesnych publikacji z zakresu nauk technicznych w innowacyjnym środowisku informatycznym realizowany przez Politechnikę Krakowską (Beneficjent projektu) i Akademię Górniczo-Hutniczą im. Stanisława Staszica w Krakowie (Partner)
w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa.

Informacja o projekcie / Blog

EUROPEJSKIE DZIEDZICTWO TECHNICZNE

redo

- Politechnika Krakowska (beneficjent projektu) i Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie (partner);
- **Cel:** udostępnianie historycznych i współczesnych publikacji z zakresu nauk technicznych, w sposób otwarty, nieodpłatny i przy jak najmniejszych barierach do ich ponownego wykorzystania
    - udostępnianie unikatowej kolekcji książek i czasopism (kolekcja Lwowiana, kolekcja druków wydanych między XVIII-XX w., czasopisma z kolekcji historycznej Biblioteki AGH),
    - upowszechnianie osiągnięć europejskiej techniki i nauki,
    - udostępnianie twórczości naukowej uczelni wyższych,
    - promocja otwartej nauki.

czas realizacji: 1 sierpnia 2016 r. – 30 kwietnia 2019 r.

Dane naukowe: otwarty dostęp do wyników badań - zwiększenie potencjału innowacyjnego Europy

Komunikat Komisji Europejskiej (KE) z dnia 17 lipca 2012 r. - przedstawiła działania na rzecz poprawy dostępu do europejskich informacji naukowych (dokumentów i danych naukowych)

Cel: ułatwienie naukowcom i przedsiębiorcom wykorzystywanie wyników badań finansowanych ze środków publicznych

→

Rezultat: zwiększenie potencjału innowacyjnego Europy poprzez szybszy dostęp do korzyści płynących z odkryć naukowych oraz zwrot kosztów na badania naukowe i rozwój

Podejście Komisji do wolnego dostępu do publikacji naukowych definiuje inicjatywy **„Horyzont 2020”**, czyli unijnego programu finansowania badań naukowych i innowacji na lata 2014-2020.
Publikacje naukowe (od 2014 r.) mają być udostępniane w otwartym dostępie:

- **artykuły będą niezwłocznie udostępniane on-line przez wydawcę** („złoty” dostęp), a nakłady na publikację mogą kwalifikować się do zwrotu przez Komisję Europejską

LUB

- **naukowcy będą udostępniać swoje artykuły w otwartym archiwum nie później niż sześć miesięcy** (12 miesięcy dla artykułów z dziedziny nauk społecznych i humanistycznych) po publikacji („zielony” dostęp)

Zalecenia dodatkowe KE:

- podobna zasada powinna dot. wyników badań finansowanych w ramach ich własnych krajowych programów
- danych gromadzonych w ramach badań finansowanych ze środków publicznych (np. do liczbowych wyników doświadczeń), uwzględniając uzasadnione obawy dotyczące interesów handlowych lub prywatności podmiotów

ZALECENIE KOMISJI (UE) 2018/790 z dnia 25 kwietnia 2018 r. w sprawie dostępu do informacji naukowej oraz jej ochrony

źródło: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-790_pl.htm oraz https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0790&from=EN

Open Access to wolny, powszechny, trwały i natychmiastowy dostęp dla każdego do cyfrowych form zapisu danych i treści naukowych oraz edukacyjnych. Otwarty dostęp polega na udostępnieniu materiałów w publicznym Internecie oraz ze zgodą (licencją) na ich ponowne wykorzystanie.

Model *Open Access* nie kłóci się z prawem autorskim

Twórca posiada **niezbywalne prawa autorskie** (wg. prawa polskiego).

Prawa majątkowe są zbywalne - autor może określić pola eksploatacji dla publikacji lub przenieść prawa majątkowe na wydawcę lub inny podmiot.

Trzy najpopularniejsze umowy licencyjne:

- **Umowa licencyjna z autorem bez przeniesienia autorskich praw majątkowych na wydawcę**
  Autor podpisuje z wydawcą czasopisma umowę licencyjną na udostępnie swojego utworu na określonych warunkach (polach eksploatacji). W ten sposób autorskie prawa majątkowe pozostają przy autorze. Wydawca otrzymuje jedynie prawo do publikacji artykułu na takich warunkach, jakie wyznaczył mu autor

- **Umowa licencyjna z autorem z przeniesienia autorskich praw majątkowych na wydawcę**
  Autor podpisuje z wydawcą czasopisma umowę, w której przenosi autorskie prawa majątkowe na wydawnictwo, jednocześnie w umowie zobowiązuje wydawcę do udostępniania utworu w modelu otwartym i wersji elektronicznej czasopisma. Taki model stosuje się w programie *Springer Open Choice*.

- **Umowa licencyjna w oparciu o licencje Creative Commons** (o tych licencjach szczegółowo jest mowa w kolejnej części)
  (źródło: Emaunel Kulczycki, 2013)

EUROPEJSKIE DZIEDZICTWO TECHNICZNE

redo

Udostępnianie w Open Access

Zróżnicowanie zasad udostępniania otwartych treści doprowadziło do rozróżnienia sposobu udostępniania:

dostęp *gratis*

darmowy i otwarty dostęp – rozpowszechnianie utworu w taki sposób, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i w czasie przez siebie wybranym oraz możliwość nieodpłatnego i nieograniczonego technicznie korzystania z niego zgodnie z właściwymi przepisami. W praktyce dostęp gratis polega zwykle na darmowym dostępie do pełnej treści publikacji na zasadach dozwolonego użytku (na własne potrzeby, na potrzeby cytowania w publikacji naukowej itp.)

dostęp *libra*

wolny i otwarty dostęp – rozpowszechnianie utworu w taki sposób, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym wraz z udzieleniem każdemu licencji na nieograniczone, nieodpłatne i niewyłączne korzystanie z niego oraz z jego opracowań. Głównymi kanałami komunikacyjnymi, dzięki którym dystrybuuje się wiedzę w tym modelu są: czasopisma otwarte i repozytoria otwarte.

źródło: Niezgódka, 2011

EUROPEJSKIE DZIEDZICTWO TECHNICZNE

redo

Modele publikowania w Open Access

W przypadku, gdy autor dysponuje odpowiednimi prawami, może wybrać konkretny model publikowania materiałów w Internecie w ramach otwartego dostępu: *droga zielona i droga złota*

Droga Zielona

To zapewnienie otwartego dostępu *gratis* albo *libre* przez autora poprzez zdeponowanie utworu w **repozytorium, archiwum lub bibliotece cyfrowej:**

! umowy z wydawcami – warto zastrzec sobie prawo zdeponowania publikacji w cyfrowym archiwum / repozytorium; określić tzw. cyfrowe pola eksploatacji

Co zrobić, gdy nie znam polityki wydawcy/czasopisma w zakresie Open Access?

SherpaRomeo – w portalu gromadzone są informacje o prowadzonej przez wydawców, czasopisma polityce w zakresie publikowania utworu w otwartym dostępie

Kolor	Polityka archiwizowania
Green	wolno archiwizować pre-printy i post-printy
Blue	wolno archiwizować prost-printy
Yellow	wolno archiwizować pre-printy
White	nie wolno archiwizować

embargo czasowe na czasopismo (delaved open access journals) – dostęp do najnowszych artykułów jest na początku płatny, po upływie embarga czasowego (np. roku) artykuły są udostępniane w otwartym dostępie;
hybrydowe otwarte czasopismo (hybrid open access journals) może udostępniać tylko artykułów w wolnym dostępie.

Droga Zielona: przykładowe archiwa/repozytoria

- arXiv - pierwsze repozytorium archiwizującego preprinty artykułów naukowych; dziedzina: fizyka;
- BASE (Bielefeld Academic Search Engine) – wielodziedzinowa wyszukiwarka akademicka, indeksuje metadane z czasopism, repozytoriów/cyfrowych bibliotek;
- Directory of Open Access Repository (DOAR) – katalog repozytoriów akademickich oraz obiektów w nich zawartych; narzędzie tworzone przez University of Nottingham, UK;
- Registry of Open Access Repository (ROAR) – wyszukiwarka tworzona przez University of Southampton, UK. Pozwala wyszukiwać repozytoria wg kraju, typu instytucji, roku utworzenia, używanego oprogramowania;
- Repozytorium Politechniki Krakowskiej – repozytorium tworzone przez społeczność Politechniki Krakowskiej (przykład repozytorium instytucjonalnego); gromadzi:
  - ✓ materiały których autorami są pracownicy i studenci PK lub, których wydawcą jest PK oraz cyfrowe wersje zbiorów Biblioteki Politechniki Krakowskiej;
  - ✓ artykuły z czasopism, książki, rozdziały lub fragmenty książek, wyniki badań i raporty naukowe, sprawozdania naukowe, prace dyplomowe, materiały i prezentacje konferencyjne, materiały do zajęć dydaktycznych oraz materiały dotyczące jednostek PK.

Modele publikowania w Open Access

Droga Złota

Polega na publikowaniu treści **w otwartych czasopismach**; dzięki czemu użytkownik ma bezpłatny dostęp do materiałów bez barier (technologicznych, finansowych lub prawnych).

Droga złota to wykorzystanie utworu w szerszym stopniu, niż dozwolony użytek, a pozwalają na **to licencje** – najpopularniejsze to **Licencje Creative Commons (CC)**

to licencje prawne pozwalające zastąpić tradycyjny model „Wszystkie prawa zastrzeżone”, zasadą „Pewne prawa zastrzeżone”, przy jednoczesnym poszanowaniu zasad prawa autorskiego

Licencje Creative Commons **oferują różnorodny zestaw warunków licencyjnych – swobód i ograniczeń**.
Twórca wybierający licencje CC musi odpowiedzieć na dwa proste pytania aby wybrać właściwe warunki licencji:

- czy chce umożliwiać komercyjne użycie swoich dzieł?
- czy zgadza się na tworzenie utworów zależnych od oryginału, a jeśli tak to czy chce również wymagać aby utwory zależne były dostępne na tej samej licencji?

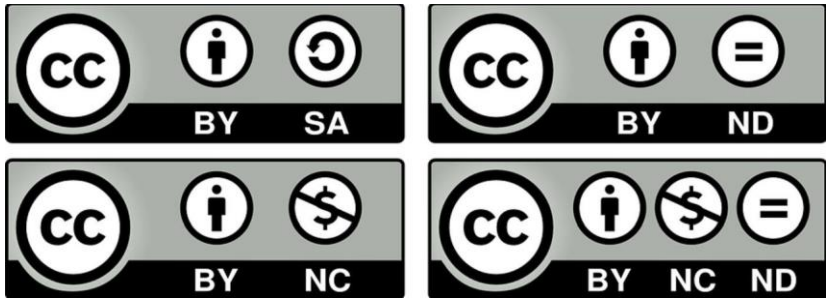

Modele publikowania w Open Access

Droga Złota: Otwarte czasopismo

To taki periodyk, do którego treści Czytelnicy mają otwarty dostęp (open access). Dodatkowo musi spełniać warunki:

- posiadać wersję elektroniczną (równolegle może mieć wersję drukowaną - wówczas jest to czasopismo hybrydowe);
- wersja elektroniczna musi być dostępna bezpłatnie bez konieczności rejestrowania się w serwisie czasopisma (poza rejestracją dającą dodatkowe opcje, np. archiwizowanie tekstu);
- wydawca umożliwia darmową redystrybucję, import i eksport danych.

Warto wyszukiwać czasopismo, wydawcę w specjalnych internetowych zasobach OA.
Przydatna może być też informacja o wartości wskaźników SNIP lub Impact Factor

- **wskaźnik SNIP** (Source Normalized Impact Paper) - "indeksowany" w bazie Scopus (producentem jest firma Elsevir); pozwala na określenie cytowalności (z ostatnich 3 lat) danego czasopisma w odniesieniu do dziedziny;
- **Impact Factor** - wskaźnik obliczany jest dla czasopism, które są indeksowane w bazie Journal Citation Reports (JCR) (firmy Clarivate Analytics);

Ponadto:

- Directory of Open Access Journals (DOAJ) – katalog, w który gromadzone są informacje o czasopismach OA oraz ich zawartości W DOAJ znajdziemy m. in. następujące dane: kraj wydawcy, język publikacji, rok rozpoczęcia wydawania oraz informacja o opłacie wydawniczej i przyjętej licencji.
- Directory of Open Access Book (DOAB) – katalog zawierający informacje o recenzowanych książkach naukowych umieszczanych przez wydawców w otwartym dostępie. Wszystkie teksty są udostępniane na otwartych licencjach Creative Commons.
- Open Access Theses and Dissertations (OATD) – gromadzi informacje o tezach i rozprawach doktorskich z całego świata; metadane pochodzą od uniwersytetów, jednostek naukowych

Modele finansowe OA

Autor ponosi koszty publikacji

Autor ponosi koszty publikacji już na pierwszym etapie procesu wydawniczego (w praktyce koszty przejmowane są przez instytucję badawczą lub pracodawcę). Młodzi naukowcy często sami finansują wydanie prac, badacze o uznanej renomie mogą uzyskać korzystne warunki publikacji od wydawców. Naukowcom z krajów rozwijających się wielu wydawców Open Access oferuje bardzo wysokie zniżki, by umożliwić im wydanie prac.

Publikacja jest finansowana przez organizację finansującą badania naukowe

Fundatorzy badań pokrywają koszty związane z publikacją wyników badań; wymagają, aby końcowy artykuł opublikowano w czasopiśmie gwarantującym otwarty dostęp.

Członkostwo w wydawnictwie Open Access

Wydawnictwo Open Access oferuje instytucjom naukowym płatne członkostwo. Instytucji, będącej tego typu członkiem przysługuje prawo do określonej liczby publikacji rocznie.

Fundusze na rzecz publikacji (fundusz gwarantowany)

Uczelnie lub instytucje badawcze zwracają autorom koszty publikacji w czasopismach OA z puli specjalnie na ten cel wyznaczonego funduszu (grantu). Autorzy mają zagwarantowaną co najmniej jedną publikację w modelu OA.

Model hybrydowy

Wydawnictwa oferują autorom lub instytucjom możliwość wniesienia opłaty, która pozwoli na opublikowanie tekstu w otwartym dostępie (model stosują zazwyczaj wydawcy, którzy dopiero chcą przetestować model OA).

Wydawnictwa uniwersyteckie/instytucjonalne

Uniwersytety lub instytucje badawcze tworzą własne platformy wydawnicze w modelu OA. Instytucja finansuje częściowo lub w całości koszty publikacji w otwartym dostępie (zyski uzyskują wówczas z dodatkowych płatnych usług, np. z druku na żądanie).

Modele finansowe OA – pozostałe rozwiązania

Reklama
Umieszczanie płatnych reklam w książkach lub czasopismach skierowanych do konkretnych grup odbiorców.

Masowa zbiórka
Autor zgłasza pomysł i zbiera pieniądze (darowizny) na jego zrealizowanie wśród społeczności zainteresowanej projektem naukowym.

E-handel
Firma komercyjna oferuje sprzedaż produktów dodatkowych konkretnej grupie docelowej. Przygotowuje czasopisma do publikacji, upowszechnia je, promuje, pobiera wyłącznie opłaty za usługi informatyczne lub redakcyjne od instytucji, które zdecydowały się firmie powierzyć swoje czasopisma.

Fundusze pozyskane
Pozyskiwaniu darów, dotacji, grantów na utrzymanie czasopisma ze źródeł zewnętrznych; może być realizowane zarówno przez wydawcę, jak i autorów.

Wsparcie instytucjonalne
Instytucje finansują publikacje czasopism w sposób pełen lub częściowy, bezpośredni, lub pośredni, przez zatrudnienie pracowników, użyczenie sprzętu, czy miejsca dla redakcji (zwykle stosowany na uczelniach oraz w towarzystwach naukowych).

Składki członkowskie
Model oparty o składki członkowskie gromadzone przez fundacje czy towarzystwa naukowe. Towarzystwa naukowe samodzielnie utrzymują swoje czasopisma, finansując je ze składek członkowskich i innych źródeł.

Druga edycja płatna
Wydawcy jedną z edycji sprzedają, a do innej dają wolny dostęp. Darmowy dostęp może być uboższy, niż płatny.

Opłata za dostarczenie rękopisu
Autor (jego instytucja) płaci za artykuł, ale nie po akceptacji tekstu do druku, pokrywając koszty produkcji czy recenzji, a przed akceptacją (opłata jest mniejsza dla pojedynczego autora, ponieważ dotyczy większej liczby osób).

Czasowy dostęp
Wydawca decyduje się na czasowe udostępnienie czasopisma (np. przez 2 miesiące), po takim terminie czasopismo znów staje się zamknięte (raczej promocja, niż otwieranie nauki).

Opłaty za „uwolnienie” publikacji do modelu OA

Opłata za publikację artykułu – ang. *publication fees*, *Article Processing Charge (APC)*

Autorzy wnoszą opłaty po akceptacji artykułu do publikacji. Opłaty pokrywają koszty produkcji publikacji i recenzowania.

Przykłady:

- Taylor & Francis £1,788 | €2,150 | $2,950;
- Springer Journal of Cloud Computing - £575/$905/€ 735;
  Robotics and Biomimetics £785 /$1230/ € 1000;
  Annals of Intensive Care £1255/$1965/€1600

Zwykle opłat tych nie ponosi autor z własnej kieszeni, a z grantów, dotacji rządowych czy instytucjonalnych.

EUROPEJSKIE DZIEDZICTWO TECHNICZNE

redo

ABC OTWARTEGO DOSTĘPU

22 X 2018

APC

Article Processing Charge, czyli pobierana przez wydawcę opłata za publikację artykułu w otwartym dostępie

Finansowanie otwartego dostępu

Opłaty za publikację to jeden ze sposobów finansowania otwartego dostępu do artykułów. Pokrywają one koszty przygotowania i udostępniania artykułów w internecie, m.in. utrzymanie serwera czy techniczne i redakcyjne opracowanie tekstu. Opłaty ponoszą grantodawcy, sami autorzy lub jednostki zatrudniające naukowców.

Kontrowersyjne opłaty

Wydawcy mogą ustalać różne opłaty dla różnych tytułów; w najbardziej prestiżowych (np. „The Lancet") APC wynosi 5 000 dolarów. Wysokość opłat jest częstym przedmiotem sporów pomiędzy wydawcą a radą redakcyjną*.

Wiele czasopism nie pobiera żadnych opłat za publikację w otwartym dostępie, a działalność finansuje inaczej.

*dowiedz się więcej: otwartanauka.pl/abc

CC BY

PLATFORMA OTWARTEJ NAUKI

icm

„Uwolnienie” publikacji do modelu OA finansowane przez MNiSW

- **Springer Open Choice/Open Access**, który umożliwia publikowanie artykułów w czasopismach naukowych na zasadzie swobodnego dostępu.Artykuły Open Access poddane są procesowi korekty i akceptacji z udziałem recenzentów, ale po przyjęciu do publikacji stają się dostępne w wersji elektronicznej dla wszystkich użytkowników Internetu na świecie. Czytelnicy nie ponoszą żadnych opłat za dostęp do artykułów Open Access, gdyż koszty ich publikacji są przeniesione na instytucje finansujące badania naukowe. Autorzy, którzy publikują w modelu swobodnego dostępu zachowują prawa autorskie, w tym prawo do upowszechniania swojego dzieła zgodnie z licencją “Creative Commons Attribution” (CC BY). Ostateczna elektroniczna wersja opublikowanego artykułu jest udostępniana przez wydawcę, jednocześnie może być archiwizowana i udostępniana w repozytoriach instytucji, w której afiliowany jest autor lub która finansuje Open Access;

- **Sponsoring Consortium for Open Access Publishing in Particle Physics** (SCOAP3) – międzynarodowe konsorcjum instytucji naukowych, agencji finansujących naukę oraz bibliotek z 27 krajów, koordynowane przez CERN, które od początku 2014 r. finansuje otwarte publikacje naukowe z zakresu fizyki cząstek; konsorcjum zawarło umowy z wydawcami na lata 2014-2016, na podstawie których wybrane czasopisma fizyczne (w tym 3 tytuły IOP, 2 tytuły Springer, 2 tytuły Elsevier, 1 tytuł Uniwersytetu Jagiellońskiego i kilka innych zostały przekształcone z modelu subskrypcyjnego na model “open access” i są w całości finansowane ze środków SCOAP3.

Źródło: https://wbn.icm.edu.pl/licencje/#scoap3

EUROPEJSKIE DZIEDZICTWO TECHNICZNE

redo

Zniżki za „uwolnienie” publikacji wydawnictwa MDPI do modelu OA dla pracowników PK

Politechnika Krakowska przystąpiła do programu **Institutional Open Access Program (IOAP) wydawnictwa** MDPI (Multidisciplinary Digital Publishing Institute).

Wszyscy autorzy afiliowani do PK mogą korzystać z 10% zniżki za opublikowanie artykułu w czasopismach tego wydawcy.

Aby uzyskać zniżkę należy:

- po dodaniu artykułu do bazy wybrać opcję Display Submitted Manuscripts,
- wybrać z listy instytucji - Cracow University of Technology.

MDPI Multidisciplinary Digital Publishing Institute to akademicki wydawca ponad 200 recenzowanych czasopism naukowych dostępnych w modelu otwartym (OA). Zakres tematyczny obejmuje m.in. chemię, fizykę, matematykę, informatykę, inżynierię, ochronę środowiska, materiałoznawstwo, medycynę, farmację, ekonomię, socjologię. Obecnie ponad 100 tytułów jest indeksowanych w bazach Web of Science, Scopus, Ei Compendex, PubMed, Inspec (IET), BIOSIS Previews.

https://www.biblos.pk.edu.pl/o-bibliotece/aktualnosci/mdpi-warunki-publikowania,305

EUROPEJSKIE DZIEDZICTWO TECHNICZNE

redo

Korzyści dla naukowca z otwierania dostępu:

- szybkie i łatwe docieranie do wyników badań i publikacji naukowych innych naukowców;
- lepsza widoczność i większa poczytność prac naukowo-badawczych;
- wzrost ilości cytowań oraz indeksu Hirscha naukowców;
- wzrost oddziaływania w środowisku naukowym, czy też życiu społecznym i gospodarczym;
- możliwość nawiązywania kontaktów i rozwijania współpracy naukowców o zbieżnych zainteresowaniach lub interesach;
- możliwość nawiązywania kontaktów biznesowych oraz współpraca nauki i gospodarki;
- promocja badań i publikacji własnych;
- wzrost prestiżu naukowców.

Instytucje naukowo-badawcze – korzyści z otwierania dostępu:

- poprawa widoczności na świecie;
- wzrost znaczenia i prestiżu (repozytorium instytucjonalne powoduje wzrost liczby odwiedzin na stronach uczelni);
- ewaluacja i zarządzanie zasobami powstałymi w instytucji;
- monitorowanie i wspomaganie oceny zakresu oraz jakości prowadzonych badań;
- wyznaczanie zainteresowań, trendów i nowych kierunków naukowo-badawczych;
- efektywna i szersza współpraca z instytucjami o podobnym profilu i zakresie badań (m.in. poprzez współdzielenie wyników);
- wzrost postępu i innowacyjności w nauce, przemyśle i gospodarce;
- maksymalizacja zwrotu kosztów z inwestycji w badania naukowe;
- racjonalizacja kosztów dystrybucji wiedzy;
- popularyzacja osiągnięć nauki wśród obywateli i włączanie nienaukowców, wolontariuszy w proces naukowy (tzw. *citizen science*).

Nieetyczne publikowanie czy drapieżne czasopisma (*Predatory journals*)

„przedkładają swój własny zysk ponad etykę badań naukowych i zasady publikowania wyników, dlatego najczęściej publikują artykuły za opłatą w tzw. „złotym otwartym dostępie” (1)

Drapieżne czasopisma to takie, których polityka publikacyjna charakteryzuje się:

- natarczywym zachęcaniem potencjalnych autorów do publikacji,
- brakiem przejrzystego składu redakcji czasopisma,
- ukrytą siedzibą wydawcy/redakcji
- nierzetelnym procesem recenzyjnym wyrażającym się w braku przestrzegania należytych standardów

źródło: http://filozofiainauka.ifispan.waw.pl/wp-content/uploads/2017/06/Burdzik_131.pdf

Jak nie dać się zwieść:

- **uważność**: nie tylko **tytuł** drapieżnego czasopisma brzmi łudząco podobnie do czasopisma prestiżowego, ale także strona www, ISSN, DOI = poszukaj w sieci, naukowcy dzielą się *fake journals* np. Wulfenia
- **sprawdź indeksowanie czasopisma w rekomendowanych bazach np. Scopus lub Web of Science**
- **sprawdź wskaźniki bibliometryczne, które podaje czasopismo** - może podawać nieznany współczynnik lub wartość np. IF dla innego czasopisma, o podobnie brzmiacym tytule
- **sprawdź tytuł czasopisma na liście Jeffreya Bealla** (amerykański bibliotekarz z Uniwersytetu Kolorado w Denver)
- znajdź nazwiska zespołu redakcji, recenzentów

źródło: http://rcin.org.pl/Content/45306/WA004_62112_Siewicz_Publikowanie-rownole.pdf

(1) ! Komunikat Narodowego Centrum Nauki (21 września 2018 r.). Z **listu dyrektora NCN w sprawie drapieżnych czasopism wynika, że**

Grantu z NCN-u nie rozliczysz publikacją w drapieżnym czasopiśmie

źródło: http://ekulczycki.pl/teoria_komunikacji/grantu-z-ncn-u-nie-rozliczysz-publikacja-w-drapieznym-czasopismie/

EUROPEJSKIE DZIEDZICTWO TECHNICZNE

redo

Nieetyczne publikowanie czy drapieżne czasopisma

Fikcyjny naukowiec: Anna Olga Szust = **Anna O. Szust**

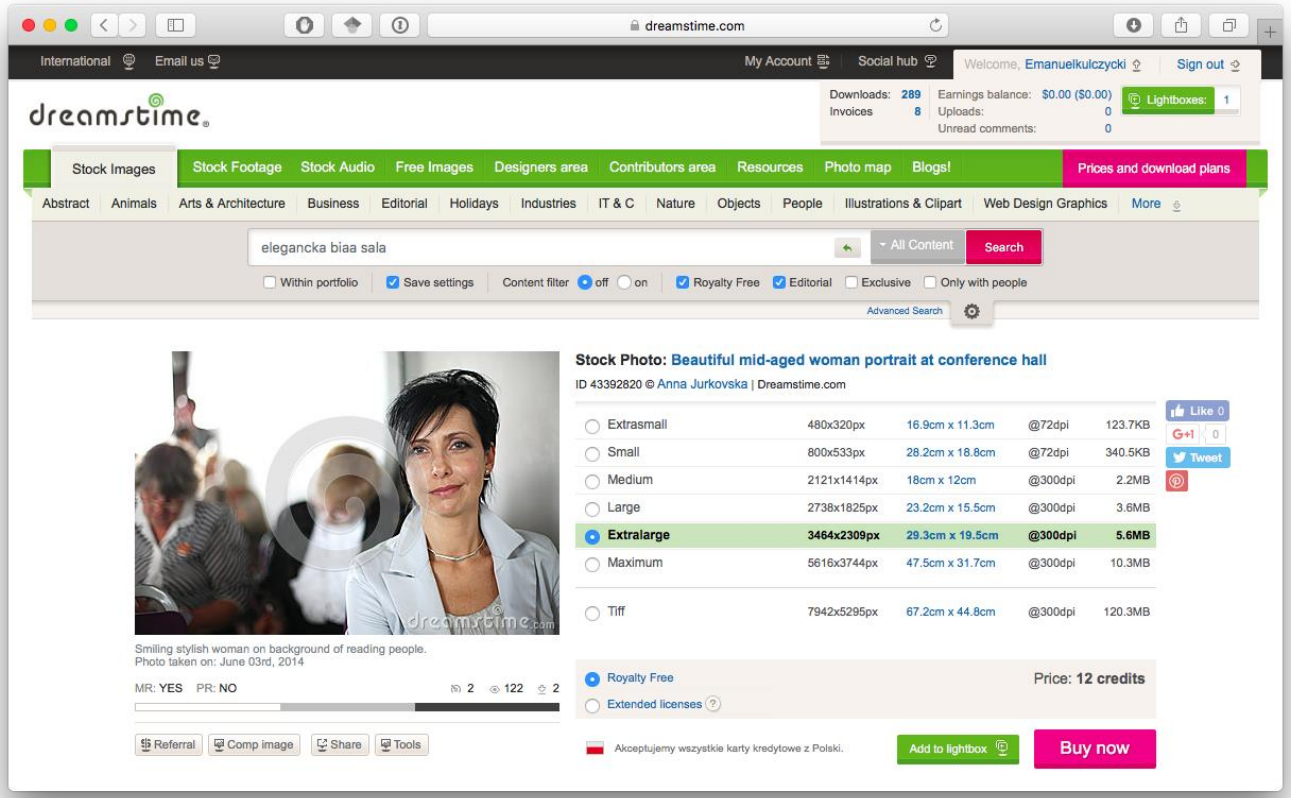

źródło: **Sorokowski P., Kulczycki E., Sorokowska A., & Pisanski, K.** 2017. Predatory journals recruit fake editor. *Nature*, 543, 481-483. DOI: 10.1038/543481a https://www.nature.com/news/predatory-journals-recruit-fake-editor-1.21662

Elektroniczny system identyfikacji autora:

- umożliwia weryfikację danych o naukowcu, w tym informacje o jego dorobku, jednostkach zatrudnienia, obszarze zainteresowań naukowych oraz współpracy zawodowej,
- ułatwia identyfikację nazwiska naukowca, szczególnie jest to przydatne w przypadku jego zmiany, transliteracji (np. z cyrylicy), a także gdy w publikacjach występują jego różne formy zapisu,
- pozwala właściwie powiązać publikacje z ich autorami także w wypadku autorów o tym samym imieniu i nazwisku oraz prowadzących działalność naukową w tych samych dziedzinach.

Open Researcher and Contributor ID (**ORCID**)

ORCID – to bezpłatny system identyfikacji autorów tworzony przez instytucję non-profit ORCID – zrzeszającą naukowców, uczelnie i wydawców z całego świata, którym bliska jest idea zapewnienia wiarygodnego źródła informacji o naukowcach, ich dorobku i afiliowanych instytucjach.

ResearcherID – narzędzie służące do identyfikacji autora, zaprojektowane z myślą o platformie Web of Science (WoS). Uzupełniając listę swoich publikacji, naukowiec może importować dane bibliograficzne z WoS, EndNote lub pliku tekstowego w formacie RIS. Możliwa jest wizualizacja danych w formie graficznej w oparciu o dane generowane z bazy WoS. ResearcherID może być zintegrowany z platformą Publons (platforma do publikowania recenzji preprintów i postrintów).

Author ID – narzędzie identyfikacji autora na potrzeby bazy Scopus, z możliwością zintegrowania go z narzędziem SciVal (wizualizacja osiągnięć instytucji naukowych i ich porównanie z innymi jednostkami). Author ID jest automatycznie przypisany autorowi, który opublikował co najmniej jeden artykuł indeksowany w Scopus.

GoogleScholar Profile – wyszukiwarka naukowa GoogleScholar umożliwia utworzenie profilu autora. Na podstawie informacji wyszukanych przez GoogleScholar możliwa jest również analiza dorobku poprzez użycie programu *Publish or Perish*.

EUROPEJSKIE DZIEDZICTWO TECHNICZNE

redo

Open Access w internetowym serwisie Biblioteki PK

https://www.biblos.pk.edu.pl/nauka/otwarty-dostep-open-access

Otwarty dostęp (Open Access)

aktualizacja 06/06/2018

Nauka

- Źródła informacji dla nauki
- Publikowanie - wybrane aspekty
- **Otwarty dostęp (Open Access)**
  - » Podstawy prawne
  - » Open Access w Polsce
  - » Otwarte zasoby edukacyjne
  - » Open Access na świecie
  - » Instytucjonalna Polityka Otwartego Dostępu
  - » Tydzień Otwartego Dostępu 2018
  - » Tydzień Otwartego Dostępu 2017
- Ocena dorobku publikacyjnego
- Naukowiec w sieci
- Własność intelektualna

Start / Nauka / Otwarty dostęp (Open Access)

Open Access - idea otwartego dostępu przez Internet do publikacji naukowych

"Jedną z najzaszczytniejszych powinności uczelni jest rozwijanie wiedzy i szerzenie jej nie tylko pośród tych, którzy mogą codziennie przychodzić na wykłady - ale znacznie dalej i szerzej."

[D. Coit Gilman, rektor Uniwersytetu Johns Hopkins University, 1878]

Oznacza bezpłatny i wolny dostęp do cyfrowych publikacji naukowych, tj. artykułów z czasopism, materiałów pokonferencyjnych, prac dyplomowych oraz raportów z badań.

Podstawą prawną modelu Open Access są otwarte (wolne) licencje. Niezbędnym warunkiem otwarcia dostępu do publikacji jest zgoda posiadacza praw autorskich do utworu lub przejście utworu do domeny publicznej. Dzięki wykorzystaniu otwartych licencji twórca może szczegółowo określić możliwe formy wykorzystania publikacji.

Autorzy mają możliwość udostępniania swoich artykułów w formie e-printów w cyfrowych archiwach, które mogą mieć postać tekstów recenzowanych (postprinty) lub nierecenzowanych wersji przed wydrukiem (preprinty), mają także możliwość publikowania tekstów w czasopismach działających na zasadach Open Access lub zamieszczania artykułów na własnej bądź instytucjonalnej stronie internetowej.
Open Access daje szansę tworzenia otwartych repozytoriów i czasopism umożliwiających upowszechnienie wyników badań naukowych na szeroką skalę, zapewnia dostęp do wyników badań naukowych, a pracownicy naukowi publikujący swoje prace zyskują większą rozpoznawalność i cytowalność oraz pełniejszy dostęp do materiałów naukowych - a to oznacza POSTĘP.

Szersza informacja o ruchu Open Access jest dostępna m.in. w polskich serwisach: EBIB, Otwarta Nauka, Wikipedia oraz na międzynarodowych stronach WWW.

Być naukowcem widocznym w sieci. Wprowadzenie do Open Access (K. Grodecka Centrum e-Learningu AGH) - prezentacja

EUROPEJSKIE DZIEDZICTWO TECHNICZNE

redo

Dziękujemy za uwagę ☺

Zapraszamy do Biblioteki PK

www.biblos.pk.edu.pl